

DE ONDERWIJSVISITATIE **Protestantse Godgeleerdheid**

Een evaluatie van de kwaliteit van de bachelor en master in de Protestantse Godgeleerdheid aan de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel

www.vluhr.be/kwaliteitszorg

Brussel - mei 2015

vluhr

**DE ONDERWIJSVISITATIE
PROTESTANTSE GODGELEERDHEID**

Een gedrukte versie van dit rapport kan tegen betaling bekomen worden bij de Cel Kwaliteitszorg.

Ravensteingalerij 27
1000 Brussel
T +32 (0)2 792 55 00
F +32(0)2 211 41 99

Het rapport is elektronisch beschikbaar op www.vluhr.be/kwaliteitszorg

Wettelijk depot: D/2015/12.784/24

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER VAN HET BESTUURSCOMITÉ KWALITEITSZORG

Voor u ligt het rapport van de visitatiecommissie Protestantse Godgeleerdheid. Deze visitatiecommissie brengt met dit rapport verslag uit over haar evaluatie van de bachelor en master in de Protestantse Godgeleerdheid aan de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel. Daarbij geeft zij toelichting bij de oordelen en aanbevelingen die resulteren uit het kwaliteitsonderzoek dat zij heeft verricht bij de bezochte opleidingen. Dit initiatief kadert in de opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR) betreffende de externe kwaliteitszorg in het Vlaamse hoger onderwijs.

Het visitatierapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen. Daarnaast wil het rapport aan de maatschappij objectieve informatie verschaffen over de kwaliteit van de geëvalueerde opleidingen. Daarom is het visitatierapport ook op de webstek van de VLUHR publiek gemaakt.

Dit visitatierapport geeft een momentopname weer van de betrokken opleidingen en vertegenwoordigt daarmee slechts één fase in het proces van blijvende zorg voor onderwijskwaliteit. Immers, al na korte tijd kunnen de opleidingen gewijzigd zijn, al dan niet als reactie op de oordelen en aanbevelingen van de visitatiecommissie.

Graag dank ik namens het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van de VLUHR de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de bestede tijd alsook voor de deskundigheid waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd. De visitatie was ook enkel mogelijk dankzij de inzet van velen die binnen de opleidingen betrokken waren. Ook hen willen wij daarvoor onze erkentelijkheid betuigen.

Hopelijk ervaren elk van de opleidingen dit rapport als een kritische weerspiegeling van hun inspanningen en als een bijkomende stimulans om de kwaliteit van het onderwijs in hun opleiding te verbeteren.

Nik Heerens

Voorzitter Bestuurscomité Kwaliteitszorg

	Voorwoord van de voorzitter van het Bestuurscomité Kwaliteitszorg	3
	DEEL 1 ALGEMEEN DEEL	
Hoofdstuk I	De onderwijsvisitatie Protestantse Godgeleerdheid	9
Hoofdstuk II	Tabel met scores	13
	DEEL 2 OPLEIDINGSRAPPORT EN SAMENVATTING	
	Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel	19
	Bachelor in de Protestantse Godgeleerdheid	
	Master in de Protestantse Godgeleerdheid	
	BIJLAGEN	
Bijlage I	Personalía van de leden van de visitatiecommissie	43
Bijlage II	Reactie vanwege de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid	47

VERIFIEERBARE FEITEN¹

- Hoofdstuk I** Bezoekschema
- Hoofdstuk II** Lijst met de opleidingsspecifieke leerresultaten in relatie tot de gevalideerde domeinspecifieke leerresultaten opgesteld volgens de handleiding van de VLUHR, indien beschikbaar, en/of in relatie tot de Vlaamse Kwalificatiestructuur;
- Hoofdstuk III** Schematisch programmaoverzicht met vermelding van het aantal studiepunten per opleidingsonderdeel;
- Hoofdstuk IV** Omvang van het ingezette personeel in VTE, ingedeeld naar categorie van aanstelling;
- Hoofdstuk V** Instroomgegevens, doorstroomgegevens en totaal aantal studenten;
- Hoofdstuk VI** De studieduur tot het behalen van het diploma per instromende cohorte en de gemiddelde studieduur per afstuderende cohorte;
- Hoofdstuk VII** Overzicht van de belangrijkste activiteiten van de opleiding met betrekking tot internationalisering conform de visie van de opleiding, met minimaal de mobiliteit op basis van internationaal aanvaarde definities

¹ De verifieerbare feiten voor de visitatie Protestantse Godgeleerdheid en bewegen zijn terug te vinden op www.vluhr.be/kwaliteitszorg

DEEL 1

Algemeen deel

HOOFDSTUK I

De onderwijsvisitatie Protestantse Godgeleerdheid

1 INLEIDING

In dit rapport brengt de visitatiecommissie Protestantse Godgeleerdheid verslag uit van haar bevindingen over de bachelor en master in de Protestantse Godgeleerdheid die zij in het najaar 2014, in opdracht van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad (VLUHR), heeft bezocht.

Dit initiatief kadert, conform de decretale opdracht, in de werkzaamheden van de VLUHR met betrekking tot de organisatie en uitvoering van de externe beoordelingen van het onderwijs aan de Vlaamse universiteiten, hogescholen en andere ambtshalve geregistreerde instellingen.

2 DE BETROKKEN OPLEIDING

Ingevolge haar opdracht heeft de commissie van 27 tot en met 28 november 2014 de volgende instelling bezocht:

- Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel
 - Bachelor in de Protestantse Godgeleerdheid
 - Master in de Protestantse Godgeleerdheid

3 DE COMMISSIE

3.1. Samenstelling

De samenstelling van de commissie Protestantse Godgeleerdheid werd bekrachtigd door de het Bestuurscomité Kwaliteitszorg van 6 juni 2014. De samenstelling van de visitatiecommissie kreeg op 15 september 2014 een positief advies van de NVAO. De commissie werd vervolgens door het Bestuurscomité van de VLUHR ingesteld bij besluit van 24 september 2014.

De visitatiecommissie heeft de volgende samenstelling:

- Tot voorzitter
 - **Prof. dr. em. Henk Witte**, bijzonder hoogleraar op de Xaveriusleerstoel bij de Tilburg School of Catholic Theology
- Domeindeskundig lid
 - **Prof. dr. Jan van der Watt**, hoogleraar Exegese van het Nieuwe Testament en Bronteksten van het Christendom aan de Radboud Universiteit Nijmegen
- Onderwijskundig lid
 - **Prof. dr. em. Monique Foket**, emeritus hoogleraar pastoraaltheologie en godsdienstdidactiek aan de Universit  catholique de Louvain
- Student-lid
 - **Mevr. Marjolein Klapwijk**, student aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven

Dhr. Peter Daerden, stafmedewerker kwaliteitszorg verbonden aan de Cel Kwaliteitszorg van Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad, trad op als projectbegeleider en secretaris van deze visitatie.

Voor korte curricula vitae van de commissieleden wordt verwezen naar bijlage 1.

3.2 Taakomschrijving

Van de visitatiecommissie wordt verwacht dat zij

- gemotiveerde en onderbouwde oordelen geeft over de opleiding aan de hand van het beoordelingskader.
- aanbevelingen formuleert om waar mogelijk te komen tot kwaliteitsverbetering, en
- wanneer van toepassing haar bevindingen over de verschillende opleidingen binnen eenzelfde cluster vergelijkenderwijs weergeeft.
- de bredere samenleving informeert over haar bevindingen.

3.3 Werkwijze

3.3.1 Voorbereiding

Ter voorbereiding van de visitatie werd aan de instelling gevraagd een uitgebreid zelfevaluatierapport op te stellen. De Cel Kwaliteitszorg van de VLUHR heeft hiervoor een visitatieprotocol ter beschikking gesteld, waarin de verwachtingen ten aanzien van de inhoud van het zelfevaluatierapport uitgebreid zijn beschreven. Het zelfevaluatierapport volgt de opbouw van het accreditatiekader.

De commissie ontving het zelfevaluatierapport enkele weken voor het eigenlijke bezoek, waardoor zij de gelegenheid kreeg dit document vooraf zorgvuldig te bestuderen en het bezoek grondig voor te bereiden. De commissieleden werden bovendien verzocht om elk een tweetal masterproeven grondig door te nemen vooraleer het bezoek plaatsvond.

De commissie hield een voorbereidende vergadering op 26 november 2014. Op dat ogenblik hadden de commissieleden het visitatieprotocol en het zelfevaluatierapport reeds in hun bezit. Tijdens deze vergadering werden de commissieleden verder ingelicht over het visitatieproces en hebben zij zich concreet voorbereid op het af te leggen bezoek. Bijzondere aandacht is besteed aan een eenduidige toepassing van het beoordelingskader en het visitatieprotocol. Verder werd het programma van het bezoek opgesteld (zie verificerbare feiten) en werd een eerste bespreking gewijd aan het zelfevaluatierapport.

3.3.2 Bezoek aan de instelling

Tijdens het in situ bezoek aan de instelling heeft de commissie gesprekken kunnen voeren met de verschillende betrokkenen bij de opleiding. Het bezoekschema voorzag gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken,

de studenten, de docenten, de alumni en de opleidingsgebonden ondersteuners. De gesprekken die de commissie heeft gevoerd, waren openhartig en verhelderend en vormden een goede aanvulling bij de lectuur van het zelfevaluatierapport.

Daarnaast werd een bezoek aan de faciliteiten (inclusief bibliotheek, leslokalen en computerfaciliteiten) ingepland. Ten slotte was er een spreekuur waarop de commissie bijkomend leden van de opleiding kon uitnodigen of waarop personen op een vertrouwelijke wijze door de commissie konden worden gehoord. De visitatiecommissie, noch de vertegenwoordigers van de opleiding hebben hiervan gebruik gemaakt.

Ook werd aan de instelling gevraagd – als een derde bron van informatie – om een aantal documenten ter inzage te leggen ten behoeve van de commissie. Tijdens het bezoek is voldoende tijd uitgetrokken om de commissie de gelegenheid te geven om deze documenten te bestuderen. De documenten die ter inzage van de commissie werden gelegd, waren: verslagen van overleg in relevante commissies/organen, een representatieve selectie van handboeken/studiemateriaal, indicaties van de competenties van het personeel, de toets- en evaluatieopgaven waarvan de commissie heeft aangegeven dat zij die tijdens het bezoek wenst in te kijken en een bijkomend aantal afstudeerwerken. Daar waar de commissie het noodzakelijk achtte heeft zij bijkomende informatie opgevraagd tijdens het bezoek om haar oordeel goed te kunnen onderbouwen.

Aan het einde van het bezoek werden, na intern beraad van de commissie, de voorlopige bevindingen mondeling aan de gevisitierde opleiding meegedeeld.

3.3.3 Rapportering

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de visitatiecommissie per generieke kwaliteitswaarborg haar bevindingen, overwegingen, het oordeel en verbeteruggesties geformuleerd. Een overzicht van de verbeteruggesties die de commissie doet ten aanzien van de opleiding is achteraan bij het rapport opgenomen.

De opleidingsverantwoordelijken van de betrokken opleiding werden in de gelegenheid gesteld om op het concept van het rapport te reageren alvorens de tekst ervan definitief werd vastgelegd.

HOOFDSTUK III

Tabel met scores

In de hierna volgende tabel wordt het oordeel van de commissie op de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het accreditatiekader weergegeven.

Per generieke kwaliteitswaarborg (GKW) wordt in de tabel aangegeven of de opleiding hier volgens de commissie onvoldoende, voldoende, goed of excellent scoort. De commissie geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntschaal.

In het opleidingsrapport is inzichtelijk gemaakt hoe de commissie tot haar oordeel is gekomen. Het is dan ook duidelijk dat de scores in onderstaande tabel gelezen en geïnterpreteerd moeten worden in samenhang met de onderbouwing ervan in het opleidingsrapport.

Verklaring van de scores op de **generieke kwaliteitswaarborgen**:

Voldoende (V)	De opleiding voldoet aan de basiskwaliteit.
Goed (G)	De opleiding overstijgt systematisch de basiskwaliteit.
Excellent (E)	De opleiding steekt ver uit boven de basiskwaliteit en geldt hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld.
Onvoldoende (O)	De generieke kwaliteitswaarborg is onvoldoende aanwezig.

Regels voor het bepalen van de scores voor het **eindoordeel**:

Voldoende (V)	het eindoordeel over een opleiding is 'voldoende' indien de opleiding aan alle generieke kwaliteitswaarborgen voldoet.
Goed (G)	het eindoordeel over een opleiding is 'goed' indien daarenboven ten minste twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'goed' worden beoordeeld, waaronder in elk geval de derde: gerealiseerd eindniveau.
Excellent (E)	het eindoordeel over een opleiding is 'excellent' indien daarenboven ten minste twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'excellent' worden beoordeeld, waaronder in elk geval de derde: gerealiseerd eindniveau.
Onvoldoende (O)	het eindoordeel over een opleiding – of een opleidingsvariant – is 'onvoldoende' indien alle generieke kwaliteitswaarborgen als 'onvoldoende' worden beoordeeld.
Voldoende met beperkte geldigheidsduur (V*)	het eindoordeel over een opleiding – of een opleidingsvariant – is 'voldoende met beperkte geldigheidsduur', d.w.z. beperkter dan de accreditatietermijn, indien bij een eerste visitatie één of twee generieke kwaliteitswaarborgen als 'onvoldoende' worden beoordeeld.

	GKW 1 Beoogd eindniveau	GKW 2 Onderwijs- proces	GKW 3 Gerealiseerd eindniveau	GKW 4 Interne kwaliteitszorg	Eindoordeel
Bachelor Protestantse Godgeleerdheid	V	O	V	V	V*
Master Protestantse Godgeleerdheid	V	V	V	V	V

DEEL 2

Opleidingsrapport

FACULTEIT VOOR PROTESTANTSE GODGELEERDHEID TE BRUSSEL

Bachelor en Master Protestantse Godgeleerdheid

SAMENVATTING

Bachelor Protestantse Godgeleerdheid Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel

Op 27-28 november 2014 werd de bacheloropleiding Protestantse Godgeleerdheid van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel (FPG) streeft naar een humane en geëngageerde vertolking van het Evangelie, en is uitdrukkelijk gehecht aan godsdienstige verdraagzaamheid. Inhoudelijk ligt het zwaartepunt op Bijbelstudie en praktische theologie.

De bacheloropleiding beoogt een evenwichtige basisopleiding in de theologie.

Programma

Het bachelorprogramma omvat 180 studiepunten en is Nederlandstalig. Alle vakken zijn verplicht en studenten schrijven een bachelorproef aan het einde. Het curriculum is coherent opgebouwd.

De faculteit kent een zeer laag aantal studenten, waardoor de hoorcolleges

een sterk interactief en dialogisch karakter krijgen. De student heeft alle kans dat de docent uitvoerig op zijn vragen ingaat. Studenten waarderen deze kleinschaligheid en spreken als het ware over een familiegevoel. Keerzijde hiervan is wel dat het leren weinig sociaal kan gemaakt worden. De klassikale onderwijsvorm is ook erg traditioneel.

De opleiding kan ook in deeltijd gevolgd worden. Hierbij wordt een voor de student harmonieus programma samengesteld.

Beoordeling en toetsing

Studenten worden vooral geëvalueerd via schriftelijke examens. In mindere mate wordt gebruik gemaakt van essays, werkstukken en presentaties. Mondelinge examens komen het minst aan bod.

Het examengebeuren is transparant. Studenten weten wat er van hen verwacht wordt en de vragen liggen in de lijn van de colleges. Soms worden vooraf proefvragen in de les besproken. Op werkstukken krijgen studenten persoonlijke feedback.

Begeleiding en ondersteuning

De FPG is gehuisvest in Etterbeek (Brussel) en uitstekend bereikbaar per openbaar vervoer. De infrastructuur is adequaat maar een opfrissing zou niet misstaan. De bibliotheek telt ruim 45.000 boeken.

Alle studenten krijgen een persoonlijke mentor toegewezen die hen begeleidt en met wie zij eventuele studieproblemen kunnen bespreken.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De opleiding is veeleisend maar wel studeerbaar. Ongeveer 1/4 van de studenten haakt af tijdens de studie, maar dat heeft eerder met tijdsgebrek te maken. De meeste studenten werken al en hebben familiale verplichtingen. Over de slaagkansen is er te weinig statistisch bewijs voorhanden om uitspraken te doen.

Nagenoeg alle afgestudeerden gaan verder naar de master in dezelfde instelling.

Het volledige rapport van de opleiding bachelor Protestantse Godgeleerdheid staat op de website van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad. www.vluhr.be/kwaliteitszorg

SAMENVATTING

Master Protestantse Godgeleerdheid

Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel

Op 27-28 november 2014 werd de masteropleiding Protestantse Godgeleerdheid van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel, in het kader van een onderwijsvisitatie op haar kwaliteit geëvalueerd door een commissie van onafhankelijke experts. In deze samenvatting, die een momentopname weergeeft, worden de belangrijkste bevindingen van de commissie opgelijst.

Profilering

De Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel (FPG) streeft naar een humane en geëngageerde vertolking van het Evangelie, en is uitdrukkelijk gehecht aan godsdienstige verdraagzaamheid. Inhoudelijk ligt het zwaartepunt op Bijbelstudie en praktische theologie.

De masteropleiding is bedoeld als een voortzetting en toespitsing van de bachelorstudie op een hoger niveau. Studenten kunnen specialiseren in pastorale praktijk, godsdienstonderwijs of onderzoek.

Programma

Het masterprogramma omvat 120 studiepunten en is Nederlandstalig. Het curriculum is coherent opgebouwd en bestaat uit een algemeen gedeelte en modules. In de module 'Theologie en Pastorale Praktijk' bereiden studenten zich – onder meer via twee stages - voor op het predikantschap. De module 'Theologie en Godsdienstonderwijs' bereidt voor op het leraarschap. In de module 'Theologie en Onderzoek' wordt meer tijd besteed aan de masterproef.

De faculteit kent een zeer laag aantal studenten, waardoor de hoorcolleges een sterk interactief en dialogisch karakter krijgen. De student heeft alle kans dat de docent uitvoerig op zijn vragen ingaat. Studenten waarderen deze kleinschaligheid en spreken als het ware over een familiegevoel. Keerzijde hiervan is wel dat het leren weinig sociaal kan gemaakt worden. De klassikale onderwijsvorm is ook erg traditioneel.

Bij de stages ligt de nadruk op oriënteren en observeren. Ze zijn goed omkaderd en begeleid.

Het onderwerp van de masterproef wordt gekozen bij het begin van het eerste masterjaar. Alle studenten volgen een cursus 'Onderzoeksmethodologie' ter ondersteuning. Er is regelmatig overleg met de begeleider voorzien. De masterproef telt mee voor 25 studiepunten. De kwaliteit is globaal positief.

De opleiding kan ook in deeltijd gevolgd worden. Hierbij wordt een voor de student harmonieus programma samengesteld.

Beoordeling en toetsing

De meest frequente toetsvormen zijn het essay of werkstuk, de (praktijk) opdracht en de presentatie. Iets minder vaak wordt er een mondeling examen afgenomen. Schriftelijke examens komen niet voor.

Het examengebeuren is transparant. Studenten weten wat er van hen verwacht wordt en de vragen liggen in de lijn van de colleges. Soms worden vooraf proefvragen in de les besproken. Op werkstukken krijgen studenten persoonlijke feedback.

Begeleiding en ondersteuning

De FPG is gehuisvest in Etterbeek (Brussel) en uitstekend bereikbaar per openbaar vervoer. De infrastructuur is adequaat maar een opfrissing zou niet misstaan. De bibliotheek telt ruim 45.000 boeken.

Alle studenten krijgen een persoonlijke mentor toegewezen die hen begeleidt en met wie zij eventuele studieproblemen kunnen bespreken.

Slaagkansen en beroepsmogelijkheden

De meeste studenten werken al en hebben familiale verplichtingen. Dat heeft een negatieve weerslag op de studieduur. Op zich is het programma wel studeerbaar.

De beroepsmogelijkheden zijn goed. Er is een constante vraag naar predikanten, doorgaans bestemd voor de kleinere gemeentes. Studenten belanden ook vaak in het godsdienstonderwijs; middelbare scholen in België kampen met een tekort aan leraars protestantse godsdienst.

Het volledige rapport van de opleiding bachelor Protestantse Godgeleerdheid staat op de website van de Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad. www.vluhr.be/kwaliteitszorg

OPLEIDINGSRAPPORT

Bachelor en Master in de Protestantse Godgeleerdheid

Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel

Woord vooraf

Dit rapport behandelt de opleidingen bachelor en master in de Protestantse Godgeleerdheid aan de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel (verder FPG genaamd). De visitatiecommissie bezocht deze opleidingen van 27 tot en met 28 november 2014.

De visitatiecommissie beoordeelt de opleidingen vooreerst aan de hand van de drie generieke kwaliteitswaarborgen uit het VLUHR beoordelingskader. Dit kader is afgestemd op de accreditatievereisten zoals gehanteerd door de NVAO. Voor elke generieke kwaliteitswaarborg geeft de commissie een gewogen en gemotiveerd oordeel op een vierpuntenschaal: onvoldoende, voldoende, goed of excellent. Bij de beoordeling van de generieke kwaliteitswaarborgen betekent het concept 'basiskwaliteit' dat de generieke kwaliteitswaarborg aanwezig is en de opleiding – of een opleidingsvariant – voldoet aan de kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een bachelor- of masteropleiding in het hoger onderwijs. De score voldoende wijst er op dat de opleiding voldoet aan de basiskwaliteit en een acceptabel niveau vertoont voor de generieke kwaliteitswaarborg. Indien de opleiding goed scoort dan overstijgt ze systematisch de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg. Bij een score excellent steekt de opleiding ver uit boven de basiskwaliteit voor de generieke kwaliteitswaarborg en geldt ze hierbij als een (inter)nationaal voorbeeld. De score onvoldoende getuigt dan weer dat de generieke kwaliteitswaarborg onvoldoende aanwezig is.

De FPG is een ambtshalve geregistreerde instelling, niet onderworpen aan een instellingsreview. Om deze reden moeten de gevisiteerde opleidingen ook aan een bijkomende generieke kwaliteitswaarborg 4 (opzet en organisatie van interne kwaliteitszorg) voldoen. Hieruit volgt dat de verbeteracties uit de kwaliteitszorg niet onder de tweede, maar de vierde kwaliteitswaarborg besproken worden.

De oordelen worden onderbouwd met feiten en analyses. De commissie maakt inzichtelijk hoe zij tot haar oordeel is gekomen. Ze geeft ook een eindoordeel over de kwaliteit van de opleiding als geheel aan de hand van dezelfde vierpuntenschaal. De oordelen en aanbevelingen hebben betrekking op de opleidingen en alle daaronder ressorterende varianten, tenzij anders vermeld.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de opleidingen zoals zij die heeft vastgesteld op het moment van het visitatiebezoek. De commissie heeft zich bij haar oordeel gebaseerd op het zelfevaluatie-rapport en de informatie die voortkwam uit de gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de lesgevers, de studenten, de alumni en de verantwoordelijken op instellingsniveau voor interne kwaliteitszorg, internationalisering en studiebegeleiding. Voor het studierendement heeft de commissie een beroep gedaan op gegevens door de faculteit zelf aangereikt. De commissie heeft ook studiemateriaal en examenvragen ingekeken, alsmede een selectie van afstudeerwerken gelezen. Tevens heeft de commissie een bezoek gebracht aan opleidings-specifieke faciliteiten als de bibliotheek.

Naast het oordeel formuleert de visitatiecommissie in het rapport aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief. Op die manier hoopt de commissie bij te dragen aan de kwaliteitsverbetering van de opleidingen. De aanbevelingen zijn opgenomen bij de respectieve generieke kwaliteitswaarborgen. Aan het eind van het rapport is een overzicht opgenomen van verbeter-suggesties.

De FPG werd in 1963 erkend als een instituut van hoger onderwijs. De Faculteit kent zowel een Franstalige als een Nederlandstalige afdeling, elk met eigen docentencorps, die beide een bachelor- en een masteropleiding organiseren. De opleidingen in de twee talen zijn in principe gelijklopend, maar ressorteren onder de verschillende regelgevingen van de Vlaamse en de Franstalige gemeenschap. Het voorliggend visitatierapport heeft alleen betrekking op de Nederlandstalige opleidingen.

Tot voor kort stond de Faculteit als geheel onder leiding van een rector. De kerk die de Faculteit thans draagt, is de Verenigde Protestantse Kerk in België, op 1 januari 1979 opgericht door het samengaan van de Protestantse Kerk van België, de Hervormde Kerk van België en de Gereformeerde Kerken in België. Recentelijk heeft de Faculteit met relatief veel personele wisselingen te maken gehad.

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

De commissie beoordeelt het beoogd eindniveau voor beide opleidingen als voldoende.

De FPG beoogt de student tot een **theoloog** te vormen die ‘zelfstandig denkt en werkt, die vertrouwd is geraakt met de basisvoorwaarden en de uitdagingen van de praktijk en die in staat is om erop te reflecteren – en die hopelijk gemotiveerd is geraakt om het geleerde in een proces van lifelong learning te blijven verdiepen’.

Deze algemene visie is, zowel voor de bachelor- als de masteropleiding, vertaald in een reeks algemene en meer specifieke, per vakgroep gegroepede **leerdoelen**. Globaal stelt men, voor wat de bachelor betreft, ‘een evenwichtige basisopleiding in de theologie’ te beogen. De FPG gaat ervan uit dat bijna alle bachelorstudenten van plan zijn om ook de master aan te vatten. De masteropleiding is bedoeld als een ‘voortzetting en toespitsing van de bachelorstudie op een hoger niveau’. De student kan zich bekwalen in een professionele of voortgezette wetenschappelijke studie. Dit vertaalt zich in drie mogelijke ‘finaliteiten’: Theologie en Pastorale Praktijk, Theologie en Godsdienstonderwijs, Theologie en Onderzoek. De beide eerstgenoemde finaliteiten zijn professioneel en de derde op onderzoek gericht.

De visitatiecommissie vindt de doelstellingen voor de bachelor- en masteropleiding formeel in orde; ze zijn in lijn met de Vlaamse richtlijnen (Vlaamse kwalificatieraamwerk) en met het domeinspecifieke leerresultatenkader. Niettegenstaande meent de commissie dat de doelstellingen nog **preciezer geformuleerd** kunnen worden. Zo kan het niveauverschil tussen bachelor en master duidelijker worden aangegeven. De commissie stelde overigens vast dat van de algemene bachelordoelstellingen twee versies bestaan: de weergave in het zelfevaluatie-rapport is breder – maar ook hoger qua verwachtingen – dan die in de studiegids. De commissie vindt de doelstellingen uit de studiegids adequater en dichter bij de realiteit, en vraagt daarom deze als leidraad te blijven gebruiken.

De bachelor richt zich niet op een specifiek beroepenveld – nagenoeg niemand ziet deze opleiding als een eindpunt – en stelt eerder een ‘attitude van belangstelling voor theologische vraagstukken en ook van reflectie op het eigen leven en beleven in het licht van de theologische studie’

centraal. De masteropleiding stelt wel **specifieke beroepsrollen** ten doel, zijnde predikant, geestelijk verzorger, godsdienstleraar of onderzoeker. De desbetreffende doelstellingen sluiten aan bij de eisen van het beroepenveld. In dit opzicht kan vermeld worden dat er een intense relatie bestaat tussen de FPG en de VPKB (Verenigde Protestantse Kerk in België).

Qua **geestelijke oriëntatie** streeft de FPG naar een humane en geëngageerde vertolking van het Evangelie, en is ze uitdrukkelijk gehecht aan godsdienstige verdraagzaamheid. Deze open mentaliteit vindt men bij alle docenten, is eveneens herkenbaar onder de studenten en wordt door die laatste ook alom gewaardeerd. Inhoudelijk ligt het zwaartepunt op Bijbelstudie (met een bijzondere nadruk op het Jodendom) en de praktische theologie (met een bijzondere nadruk op de wisselwerking met sociale wetenschappen). Systematische theologie en historische vakken krijgen minder aandacht toebedeeld. Sommige programmatisch-inhoudelijke keuzes, zoals de nadruk op de invloed van het Jodendom, lijken mede bepaald door de aanwezige expertise. De FPG moet bewaken dat er voldoende balans in de curricula blijft.

De FPG heeft haar eigen doelstellingen 'exemplarisch gespiegeld' aan de programma's van twee zusterfaculteiten in het buitenland, de Protestantse Theologische Universiteit zoals zij samenwerkt met de Vrije Universiteit Amsterdam enerzijds en de opleidingen Evangelische Theologie aan de Ruhr Universität te Bochum anderzijds. De commissie waardeert deze vorm van internationale **benchmarking**, maar vond de vergelijking met Bochum niet geheel adequaat omdat dit een louter op onderwijs gerichte opleiding is. Globaal is de commissie van oordeel dat de doelstellingen van beide opleidingen in internationaal opzicht up-to-date zijn. De FPG onderscheidt zich weliswaar niet op uitzonderlijke wijze, al mag de aandacht voor het joodse erfgoed bijzonder heten.

Hoewel de eigen studenten zich goed herkennen in de identiteit van de instelling, is de FPG voor de buitenwereld een grote onbekende. Typerend is dat bijna alle studenten met wie de commissie sprak, de opleiding via mond-op-mond reclame hebben leren kennen. Daarenboven is een (verhoudingsgewijze) aanzienlijk aantal van hen afkomstig uit Nederland (meer bepaald Zeeland). Afgezien van een jaarlijkse opendeurdag ziet de Faculteit nauwelijks kans om inspanningen te doen om de **naamsbekendheid** te vergroten. De FPG zou hiervoor meer beroep mogen doen op haar alumni (die immers de beste ambassadeurs van de instelling zijn) en haar contacten met de VPKB-gemeenten.

Samenvattend beschouwt de commissie het beoogde eindniveau van beide opleidingen als adequaat. De doelstellingen van bachelor en master beantwoorden aan de eisen van het vakgebied en van het beoogde beroepenveld. De verwarring rond algemene doelstellingen van de bachelor vraagt wel nog correctie. De profilering van de instelling is herkenbaar bij en wordt gewaardeerd door alle betrokkenen, al valt er qua promotie een grote inhaalslag te maken.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 - Onderwijsproces

De commissie beoordeelt het onderwijsproces voor de bacheloropleiding als onvoldoende en voor de masteropleiding als voldoende.

Het **bachelorprogramma** omvat nominaal drie studie jaren ofwel 180 ECTS. Alle opleidingsonderdelen zijn verplicht te volgen. Het programma legt aan het begin bijzondere nadruk op de exegetische vakken. Pas nadat de student een overzicht over het gehele Bijbelse vakgebied heeft gekregen, worden in het zesde semester de exegetische methoden expliciet aan de orde gesteld en geoefend. De kerkgeschiedenis wordt in chronologische volgorde behandeld. De cursussen in de systematische theologie beginnen met een inleiding in hermeneutische vraagstukken. Dogmahistorische, ethische en dogmatische vraagstukken komen pas aan de orde nadat de Bijbelse grondslagen zijn gelegd. Het onderwijs in de praktische theologie begint met als inleiding een overzicht over het gehele veld. In aansluitende cursussen worden van daar uit de verschillende deelgebieden behandeld. De opleiding wordt bekroond met een bachelorproef.

Het **masterprogramma** omvat nominaal twee studie jaren (120 ECTS) en bestaat uit een algemeen gedeelte en modules per finaliteit. In het algemene gedeelte kiest de student een hoofd- en bijvak uit twee onderzoeksgebieden ('Theologie, kerk, samenleving' en 'Bijbel, Jodendom en vroege Kerk'), waarbij het bijvak in functie van het hoofdvak moet staan. Daarnaast maakt de student een keuze uit drie mogelijke finaliteiten. In de finaliteit *Theologie en Pastorale Praktijk* bereiden studenten zich voor op het predikantschap. Dit programma voorziet in twee participerende stages, de ene betreft een kerkelijke gemeente, in de andere maakt de student kennis met bijzondere pastorale arbeid. Het programma met finaliteit *Theologie en Godsdienstonderwijs* bereidt studenten voor op het leraarschap. In *Theologie en Onderzoek* wordt meer tijd besteed aan de masterproef dan in de andere twee finaliteiten. Alle masterstudenten volgen, ongeacht finaliteit en hoofdvak, de drie algemene modules 'Onderzoeksmethodologie', 'Ambt en

leiderschap' en 'Het Hooglied bij rabbijnen en kerkvaders' (in 2014–2015 vervangen door de nieuwe module 'Rituelen rond verzoening'). In de afsluitende masterproef, die 25 ECTS vertegenwoordigt, komen alle draden als het ware samen.

De commissie is tevreden over de samenstelling van zowel het bachelor- als het masterprogramma. Deze vertonen een **coherente opbouw**. Weliswaar wordt de 'rationale' achter de programma's in sterke mate bepaald door de eigen geschiedenis, traditie en erfenis, en door wat de aangetrokken docenten meebrengen. Voor verscheidene vakken is een vorm van volgtijdelijkheid ingebouwd. Dit laatste betreft vooral ingangseisen met betrekking tot de kennis van Hebreeuws en Grieks. In het masterprogramma tekent zich een duidelijke verdieping af, met meer ruimte voor interdisciplinariteit. Zowel de bachelor- als de masteropleiding kunnen ook op deeltijdbasis doorlopen worden. De deeltijdse studenten – die de meerderheid uitmaken – beklemtoonden dat voor hen steeds een harmonieus programma wordt samengesteld.

Het buitengewoon kleine aantal studenten aan de faculteit bepaalt mede de leervormen. Wanneer een cursus bijvoorbeeld door slechts twee studenten wordt gevolgd, betekent dit dat de student alle kans heeft dat de docent uitvoerig op zijn vragen ingaat. Het bevordert de medewerking omdat het onmogelijk is dat de student zich in de massa verstopt. Het traditionele hoorcollege krijgt hier dus een veel meer **dialogisch karakter**. Ook begeleide literatuurstudie wordt een interactief gebeuren. Veelal moeten studenten één of twee hoofdstukken bestuderen en daarover een 'praatpapier' maken (met vragen of discussiepunten) en dit uiterlijk twee dagen voor het college aan elkaar en aan de docent opsturen. Het gebeurt hierbij regelmatig dat de tweede student in zijn praatpapier reeds op dat van de eerste student reageert. Er is dus vaak al een discussie over (onderdelen van) het onderwerp voordat het college hierover begint.

De commissie heeft ervaren hoezeer de studenten deze kleinschaligheid (het familiegevoel als het ware) omarmen. Toch stelt ze heel wat vragen bij deze manier van lesgeven. De huidige aanpak, didactisch gezien zeer studentgericht, lijkt toch te veel invloed van de kant van de studenten op de inhoud van een cursus in de hand te werken. Cursusinhouden lopen het gevaar te worden aangepast aan wat de student specifiek boeit, of wat aan zijn/haar voorkennis beantwoordt. De colleges zijn vaak, zoals een van de docenten het omschreef, 'zeer persoonsgerichte reacties op vragen van de studenten'. De student is te zeer de **chairman van zijn eigen leerproces**.

geworden. Volgens de commissie biedt zo'n aanpak niet voldoende garantie voor overdracht van die kennis die minder bij de interesse van de student aansluit.

Problematisch is verder dat **het leren niet voldoende sociaal gemaakt** kan worden. Het zelfevaluatierapport stelt zelf vast dat de FPG-student te weinig gesprekspartners heeft, 'in het contact met wie hij zijn eigen theologische positie (en ook zijn persoonlijkheid) kan ontwikkelen'. Hierdoor verwordt de zo gewaardeerde openheid in feite tot een leeg begrip. Studenten moeten meer gestimuleerd worden elders les te volgen. De commissie is zich bewust dat eerdere pogingen daartoe – met lessen uitbesteed aan de Vrije Universiteit Brussel en de Katholieke Universiteit Leuven – weinig succes kenden, omdat studenten zich daar 'niet welkom' voelden. Niettemin had de visitatiecommissie van 2006 al op het belang en verruimend effect van dergelijke uitbesteding gewezen. Men moet dus deze piste opnieuw durven bewandelen, anders dreigt een te groot ons-kent-ons gevoel, dat ook intern andersluidende geluiden zou kunnen uitsluiten (of potentiële studenten met een iets andere oriëntatie kunnen afhouden). Met name in de onderzoekgerichte afstudeerrichting van de master is een te groot isolement voor de student nadelig.

Ten derde valt de klassikale onderwijsvorm op zich erg traditioneel te noemen. Merkwaardig genoeg lijken studenten, hierover gepolst, weinig te voelen voor **e-learning**. Velen komen naar de faculteit voor het sociale aspect, met het samenkomen zelf als een belangrijk nevendoeel. Voor het elektronisch leren als aanvulling – in plaats van vervanging – bestaat iets meer animo. De faculteit zou bijvoorbeeld studiepakketten kunnen aanbieden om online Grieks te oefenen. E-learning kan ook aantrekkelijk zijn voor potentiële afstand-studenten.

Voor **toegang tot de bacheloropleiding** volstaat een diploma van het secundair onderwijs. Aspirant studenten hebben altijd eerst gesprekken met één van de hoogleraren. Hierin worden de karakteristieken van de opleiding en eventuele persoonlijke aspecten besproken in relatie tot de studiemogelijkheden. Voor studenten die dit wenselijk achten is er een beperkte en specifiek op de theologie afgestemde cursus Latijn beschikbaar. Ongeveer één op de vier studenten komt uit Nederland. Nagenoeg alle studenten vervolgen ook hun masterstudie aan de FPG.

Alle studenten krijgen een persoonlijke mentor (één van de leden van de wetenschappelijke staf) toegewezen die hun weg volgt respectievelijk

begeleidt en met wie zij eventuele studieproblemen kunnen bespreken. De (oud-)studenten met wie de commissie sprak gaven aan dat het programma vrij zwaar is, maar wel **studeerbaar**. Doordat de meesten deeltijds studeren, maakt de combinatie met werk- en/of familieverplichtingen de studievoortgang niet steeds voorzienbaar. Vooral de talen – en met name Grieks – nemen veel studietijd in beslag. Ondanks de vrij strikte **opvolging** door de lesgevers per cursus blijft het dus een 'gepeperde' studie, al beklemtonen studenten dat ze daar vooraf goed over geïnformeerd werden.

De studenten met wie de visitatiecommissie sprak kwamen als vrij assertieve personen over, die makkelijk contact leggen met hun docenten. De commissie onderkent dat dit informele kader ook te informeel kan worden en adviseert gepaste afstand tussen studenten en docenten te bewaken. **Interne communicatie** werd door een van de studenten bij de commissie als een minder punt van de opleidingen aangehaald. Dit euvel is ook in sommige evaluatieve gesprekken met de studenten (zie GKW 4) te berde gekomen. Precies in een kleine instelling met veel parttimers is een goede en regelmatige, up-to-date informatieverstrekking van uiterst belang.

Voor de **gemeentestages** fungeert een plaatselijke predikant als directe stagebegeleider. Begeleiding, reflectie en feedback worden geboden tijdens de terugkombijeenkomsten in de Faculteit. Gedurende het praktijkgerichte gedeelte zijn er enkele gerichte ontmoetingen met de Commissie Ambten van de VPKB. Een afzonderlijke 'Stagemap' biedt nadere informatie over de uit te voeren stages. Inhoudelijk ligt in de stage de nadruk op 'oriënteren' en 'observeren'. Op basis van haar gesprekken meent de visitatiecommissie dat de stages goed vormgegeven zijn, met duidelijke omkadering en een adequate begeleiding.

Het (voorlopig) onderwerp van de **masterproef** wordt gekozen bij het begin van het eerste masterjaar. De keuze en regelmatige bijstelling van het onderwerp in functie van het intussen geleerde behoort tot het leerproces. In het eerste semester van de master volgen alle studenten een cursus 'Onderzoeksmethodologie', waarin opzet en uitvoering van de masterproef aan de orde komen. Tijdens het schrijven aan de masterproef is er geregeld overleg met de begeleider voorzien. Gemiddeld eenmaal per maand worden in individuele gesprekken de vorderingen besproken.

Voor organisatie en begeleiding van **internationale uitwisseling** van studenten via het Erasmus netwerk is één van de hoogleraren ombuds-

persoon. Overigens is er de afgelopen jaren geen enkele uitwisseling geweest – niet verwonderlijk gezien het grote aantal deeltijdstudenten. Op het ogenblik worden de mogelijkheden gepeild om het structureel vorm te geven dat iedere student enkele maanden van zijn studie aan een buitenlandse universiteit (niet in Nederland) doorbrengt. Voor begeleiding en integratie van buitenlandse studenten aan de Faculteit is er geen apart programma. De FPG is ‘verzusterd’ met de theologische faculteit van Butare (Rwanda), maar de studenten die in dit kader naar Brussel komen volgen les in de Franstalige afdeling. Contacten tussen de Nederlandstalige en Franstalige afdeling zijn zeldzaam, al wil de faculteit hier verder in investeren. De commissie ondersteunt dit streven.

Vanuit docentenperspectief viel te horen dat het niveau van de studenten – zonder dat er een formele selectie plaatsvindt – als hoog ervaren wordt. Veel studenten zitten in een mature levensfase en weten waar ze naartoe willen. Niettemin signaleert het zelfevaluatierapport ook een opmerkelijk **hoge drop-out-ratio** van 24%. Volgens de opleiding is die studie-uitval eerder aan tijdsgebrek dan aan een tekort aan motivatie te wijten. Indien dit werkelijk zo is, moet dit volgens de commissie een extra aansporing vormen om meer met afstandsonderwijs te experimenteren.

De FPG is gehuisvest in een voormalig herenhuis in Etterbeek (Brussel) en is uitstekend bereikbaar per openbaar vervoer. Het huis is voor de doeleinden van de faculteit verbouwd en bevat nu vijf collegezalen, een aula annex kapel, een ontmoetingsruimte voor studenten, een bibliotheek en enkele werkruimtes voor het personeel. Volgens de commissie voldoet de **infrastructuur** aan de basisvereisten, maar zou een opfrissing niet misstaan. Sommige studenten vinden de ‘oubolligheid’ charmant, voor anderen is het een extra ‘psychologische drempel’ om de studie aan te vatten. De keuken en ontmoetingsplaats zijn rudimentair en voor de studenten – waarvan de meesten van ver komen – zou een volwaardig cafetaria geen overbodige luxe zijn. Tijdens het bezoek werd ook gesignaleerd dat in de winter soms de verwarming uitvalt.

De bibliotheek telt ruim 45.000 banden (waaronder veel schenkingen uit nalatenschappen) en 130 abonnementen op tijdschriften. Ongeveer een derde van de collectie is opgenomen in een elektronische catalogus. Daar wordt nog elke dag aan verder gewerkt. De openingstijden zijn relatief beperkt, en de bibliotheek zelf is afhankelijk van één (overigens behulpzame) medewerkster. Wat het leermateriaal betreft geeft de studiegids voor elk opleidingsonderdeel een literatuurlijst op. Alle werken uit die lijst bevinden

zich in de bibliotheek en worden voor de studenten apart gehouden. Een **vernieuwing van het bibliotheekbeleid** is gewenst. Aspecten als bestelbeleid, openstelling, personele bezetting, digitalisering en samenwerking met de bibliotheken van de KU Leuven en de Evangelisch-Theologische Faculteit te Leuven zouden daarin zeker aan de orde moeten komen.

De bachelor- en masteropleidingen kunnen bogen op drie halftime gewoon hoogleraren. De zes resterende **docenten** werken onbezoldigd. In verhouding tot het lage aantal studenten is het aantal docenten buitengewoon hoog (logisch in het licht van de specialismen binnen het theologische vakgebied). Alle leerstoelhouders legitimeren zich op hun vakgebied door ten minste één wetenschappelijke monografie. Alle hoogleraren zijn zelf als predikant of godsdienstleraar werkzaam (geweest) en zijn dus vertrouwd met het beroepenveld waarvoor zij de studenten opleiden. In GKW 1 werd wel opgemerkt dat de inhoudelijke profilering in ruime mate mee bepaald wordt door de aanwezige expertise: de FPG dient te bewaken dat hier voldoende balans in blijft.

Het aanstellen van **gastdocenten** blijkt in die zin problematisch, dat deze snel teleurgesteld raken wanneer blijkt dat het slechts om lessen voor een paar studenten gaat. Ondanks – of juist omwille van – hun engagement ervaren docenten hun taak als zwaar. Vaak hebben zij als gevolg van het feit dat de ondersteunende staf klein is, nog andere taken.

De commissie vindt de vakinhoudelijke expertise van het personeel adequaat. Ze twijfelt niet aan de persoonlijke motivatie van de lesgevers, maar wat **onderwijskundige bekwaamheid** betreft is er nauwelijks sprake van continuïteit en beleid. Van 2000 tot 2010 werd jaarlijks een onderwijskundige dag georganiseerd, maar die traditie is daarna wat verloren gegaan. Het verheugt de commissie dat de onderwijskundige dag vanaf 2015 opnieuw ingevoerd zal worden. Overwogen moet worden aan te sluiten bij onderwijskundige dienstverlening van de KU Leuven of andere instellingen in de nabijheid. Een probleem in het (recente) verleden was het gebrek aan continuïteit bij de bestaffing. Het komen en gaan van een aantal docenten heeft ertoe geleid dat het studieproces van sommige studenten gehinderd werd. De grote inzet van vrijwilligers – van wie niemand de motivatie in vraag stelt – biedt in dit opzicht weinig garanties. Het is aan te raden hun inbreng ook contractueel te regelen.

De opleidingen worden ondersteund door een **secretariaat** bemand door een fulltime medewerker. De organisatiestructuur kent (in tegen-

stelling tot in het verleden) op dit moment geen rector, decaan of academisch coördinator. Hun taken en bevoegdheden zijn nu over alle onderwijsgeveden verdeeld. Ook de secretaresse heeft voor een deel taken moeten overnemen die gewoonlijk aan een rector – die bijna permanent ter plaatse aanwezig was - toekomen.

Docenten bevestigden aan de commissie dat het voor hen ‘organisatorisch moeilijk’ is om samen op hetzelfde moment in Brussel te zijn. Los van het praktische aspect is de **afwezigheid van een coördinerend personeelslid** nadelig voor de algemene daadkracht. De inzet van het personeel is onbetwistbaar, maar inzet zonder leiderschap brengt de opleidingen weinig verder. Zonder afbreuk te doen aan het engagement van de docenten meent de commissie dat de laatste jaren vooral gecontinueerd werd, zonder het ontwikkelen van een bredere visie op de toekomst van de Faculteit en haar onderwijs. Hierdoor heeft het onderwijs in haar ogen een aura van ‘zelfcontinuering’ gekregen.

Ter conclusie meent de visitatiecommissie dat vooral het gebrek aan visie, leiding en beheer met name de bacheloropleiding parten speelt. Het bachelorprogramma op zich zit goed in elkaar, maar de uitvoering ervan heeft een te sterk ad hoc karakter en gebeurt te weinig vanuit een vooraf opgesteld doel. De kleinschaligheid van het onderwijs wordt gekoesterd, zonder erbij stil te staan dat die kleinschaligheid ook een belemmering voor kwaliteitsverhoging betekent. Meer aandacht voor beheersmatige aspecten (regelingen, contracten met lesgevers, overgangsregelingen bij personeelwisseling e.d.) van de opleiding zullen het programma en de uitvoering ervan ten goede komen.

De opleiding mag de toegekende score evenwel niet zien als een ‘bestrafing’, maar eerder als een impuls tot noodzakelijke verandering. De commissie begrijpt trouwens dat de opleiding uit een soort overgangstoestand komt en het daarom onbillijk is te verwachten dat alle aanbevelingen per direct geïmplementeerd worden. Prioritair is niettemin dat er meer visie, leiderschap en daarop steunend beheer zichtbaar worden. Als alles institutioneel op punt staat, zullen personeelwissels en dergelijke immers veel minder impact hebben. Gezien de collegialiteit en geest van samenwerking onder het personeel, stelt de commissie er overigens veel vertrouwen in dat men hierin kan slagen.

De commissie constateert dat de Raad van Bestuur na het bezoek een benoemingsprocedure voor een academisch coördinator heeft ingezet.

Voor de masteropleiding heeft de commissie geopteerd positiever te oordelen. Ze meent dat een masterstudent per definitie meer een eigen traject moet kunnen uitstippelen en dat de samenhang van de leeromgeving daardoor minder zwaar doorweegt. Daarenboven heeft het leerproces in de master – met name bij de masterproef en de stage – globaal een degelijke indruk nagelaten bij de commissie.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 - Gerealiseerde eindniveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerde eindniveau voor beide opleidingen als voldoende.

Per cursus wordt getoetst in welke mate de student de doelstellingen daarvan heeft bereikt. Dit gebeurt meestal door een toets aan het eind van het semester (schriftelijk of mondeling examen, werkstuk of presentatie), soms daarnaast door opdrachten (met name leesverslagen of presentaties) tijdens de cursus. De vorm van een toetsing van een cursus wordt telkens in de studiegids vermeld en is dus van meet af aan bekend. Studenten loven de **transparantie van het examengebeuren**. Ze weten wat er van hen verwacht wordt en de vragen liggen in de lijn van de colleges. Soms worden vooraf proefvragen in de les besproken. Op werkstukken krijgen studenten persoonlijke feedback.

De visitatiecommissie is van oordeel dat de **evaluatievormen** voldoende gevarieerd zijn. In de bachelor is het schriftelijk examen de meest gebruikte toetsvorm. In mindere mate wordt gebruik gemaakt van essays, werkstukken en presentaties. Mondelinge examens komen het minst aan bod. In de master daarentegen worden helemaal geen schriftelijke examens meer afgenomen. De meest frequente toetsvormen zijn daar het essay of werkstuk, de (praktijk-)opdracht en de presentatie. Iets minder vaak wordt er een mondeling examen afgenomen. De **dominantie van het schriftelijke examen** in de bachelor heeft volgens het zelfevaluatie rapport te maken met het feit 'dat het in de bachelor in sterkere mate dan in de master om het verwerven (en kunnen reproduceren) van basiskennis gaat'. De commissie deelt die opvatting.

In het kader van de zelfevaluatie (ter voorbereiding van de visitatie) zijn de lesgevers met elkaar in discussie gegaan over de functie(s) van verschillende vormen van toetsing. De commissie juicht dit toe als eerste stap tot het uitbouwen van een **toetsbeleid**. In de praktijk blijken er wel nauwelijks afspraken of richtlijnen te bestaan over de wijze van examinering; iedere docent doet dit vooralsnog naar eigen inzicht.

De twee **stages** (gemeentestage en stage bijzondere pastorale dienst) worden beoordeeld aan de hand van een eindverslag. In de beoordeling wordt ook de mening van de stagebegeleider betrokken.

De beoordeling van de **masterproef** gebeurt door de begeleider en een tweede beoordelaar (die laatste liefst uit de andere onderzoeksgroep of van buiten de FPG). In de studiegids zijn duidelijke beoordelingscriteria op papier gesteld (trouwens ook voor de bachelorscriptie). Gestandaardiseerde evaluatieformulieren voor de masterproef zijn er niet, waarbij moet aangetekend dat het aantal masterproeven vooralsnog zeer beperkt is. Voorafgaand aan haar bezoek heeft de visitatiecommissie zelf een aantal masterproeven gelezen. De kwaliteit daarvan is wisselend maar het globale beeld blijft positief. De commissie stelde ook vast dat de toegekende scores in overeenstemming zijn met de kwaliteit.

Zich baserend op de gespreken met studenten en alumni, de kwaliteit van de masterproeven, examenvragen en stages, is de commissie van oordeel dat afgestudeerden **adequaat voorbereid worden op de arbeidsmarkt**. Alumni van de opleiding vinden overwegend hun weg in de kerk, hetzij als gemeentepredikant, hetzij als predikant/aalmoezenier voor een bijzondere missionaire, diaconale en/of pastorale dienst. Daarnaast belanden studenten vaak in het godsdienstonderwijs. Meer incidenteel komen afgestudeerden terecht in 'media en publiciteit' en ook in wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Volgens de FPG is er een 'constante vraag' voor predikanten vanuit de synode, doorgaans bestemd voor de kleinere gemeentes (waar een snel verloop is). Ook in de middelbare scholen in België wordt een tekort aan leraars protestantse godsdienst gesignaleerd. Nog voordat ze afgestudeerd zijn, krijgen studenten vaak al een baan aangeboden in het onderwijs.

De FPG noemt de feitelijke **studieduur** van haar opleidingen 'een punt van zorg'. Dat er van twee bachelordiploma's één op tijd werd behaald, heeft statistisch gezien nog geen bewijskracht. Maar dat van de 13 licentiaats- of masterdiploma's er maar vijf (38%) op tijd werden behaald, drie (23%) met een vertraging van één jaar, één (7,7%) met een vertraging van twee jaar, drie (23%) met een vertraging van drie jaar en één zelfs nóg later, laat wel een duidelijke tendens zien. De voornaamste reden voor het uitstel is (volgens het zelfevaluatierapport) dat studenten als parttimers naast hun studie verplichtingen in werk en gezin hebben. De visitatiecommissie vindt de studievertraging problematisch, maar begrijpt voor een deel dat dit inherent is aan opleidingen met zoveel deeltijdse studenten met vaak nog andere verplichtingen.

Samenvattend stelt de commissie dat de opleidingen beschikken over een adequaat systeem van beoordeling, toetsing en examinering, dat aantoonbaar is dat de beoogde leerresultaten worden gerealiseerd. Het toetsbeleid staat in de kinderschoenen maar er is wel bereidheid om eraan te werken. Het diplomarendement baart zorgen, al gelden hier ook externe factoren waar de opleidingen nauwelijks vat op hebben.

Generieke kwaliteitswaarborg 4 - Opzet en organisatie van interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de opzet en organisatie van interne kwaliteitszorg voor beide opleidingen als voldoende.

De commissie waardeert de aandacht die de opleidingen besteed hebben aan de **onderwijsvisitatie van 2005**. Diverse aanbevelingen daaruit zijn ondertussen in praktijk gebracht, sommige reeds door de 'terugkeercommissie' van 2009 goedgekeurd. Het programma als geheel is de voorbije jaren beter uitgewerkt en meer gestructureerd. Er is sindsdien ook – zoals hierna zal blijken – een beter evaluatiesysteem voor de kwaliteitszorg geïntroduceerd.

Een belangrijk instrument voor de kwaliteitsbewaking is de evaluatie van elke gegeven module. Dat gebeurt in twee stappen. De eerste stap is het anoniem invullen van een **gestandaardiseerd evaluatieformulier**. Daarover heeft de visitatiecommissie van 2005 opgemerkt dat dit gezien de kleine studentenpopulatie niet representatief is en dat ook de anonimiteit niet gewaarborgd is. Daarom is er gekozen voor een tweede stap die nu de kern van de evaluatie vormt. Er is een externe persoon gecontacteerd, die de faculteit goed kent, bekend is met universitair theologisch onderwijs, vertrouwen heeft/krijgt van studenten en docenten en integer kan omgaan met interne zaken. Deze persoon houdt ieder jaar per jaargroep een **evaluatief gesprek** over de door de studenten bijgewoonde modules. Dit gesprek vindt plaats aan de hand van het door de studenten ingevulde evaluatieformulier. Hij stelt over de gevoerde gesprekken een rapport op, dat vervolgens door de docenten in vergadering wordt besproken.

De commissie waardeert zeer sterk de inbreng van een extern persoon om met de studenten de opleidingen te bespreken. Deze externe persoon is evenwel een vrijwilliger, en dus zijn er geen harde garanties op continuïteit. De verslagen zelf zijn openhartig, met inachtneming van de anonimiteit van de studenten. Waar de evaluatieformulieren alleen informatie per vak opleveren, zijn deze gesprekken vakoverschrijdend en gaan dus ook

over algemenere thema's. Een voorlopige constante is jammer genoeg dat het aantal deelnemende studenten erg beperkt is, in die mate zelfs dat in 2012–2013 het 'gesprek' alleen op basis van mail-contact kon georganiseerd worden. Een andere opvallende vaststelling is dat voor veel gedoceerde vakken het evaluatieformulier niet ingevuld wordt.

Een tweede instrument voor de bewaking en de verbetering van de kwaliteit zijn **didactische vergaderingen** van de docenten waarin niet alleen de rapporten van de cursusevaluaties aan de orde komen, maar ook de eigen ervaringen, waarnemingen en suggesties met betrekking tot het onderwijs en het programma. Lange tijd heeft er maandelijks een docentenvergadering plaatsgevonden, maar door het vertrek van een aantal hoogleraren is die frequentie verminderd. Vanaf 2015 zal de traditie heropgevestigd worden.

Studenten zijn betrokken bij kwaliteitszorg door aanwezigheid van een studentenvertegenwoordiger bij de docentenvergaderingen (en door hun stem in de hierboven beschreven evaluatieve mini-audits). Het afnemend **beroepenveld** (in casu: de VPKB) is bij de opleidingen betrokken door regelmatige contacten – ongeveer een keer per semester – tussen de synodevoorzitter en de Raad van Bestuur, door het lidmaatschap van de hoogleraar Praktische Theologie in de Commissie Ambten, en door de stagebegeleiders. In de kleinschaligheid van het Belgisch protestantisme, waarin de Faculteit vooral functioneert, is er sprake van regelmatige contacten met afgestudeerden, werkzaam in de kerk. Alumni van de opleiding zijn bijvoorbeeld betrokken bij de jaarlijkse opendeurdag. Bij deze oud-studenten ligt evenwel nog een groot potentieel omdat ze – zoals reeds aangehaald – uitstekende ambassadeurs voor de FPG kunnen zijn. De commissie beveelt daarom aan een actieve alumniwerking uit te bouwen.

Samenvattend stelt de commissie dat er stappen gezet zijn in de richting van een volwaardige kwaliteitszorg. Er zijn verbetermaatregelen getroffen naar aanleiding van opmerkingen van de vorige visitatiecommissie. Door de vervanging van een aantal docenten, alsmede de praktische organisatie van de onderwijsvisitatie leek het kwaliteitsbeleid wel enigszins gestagneerd. Het schrijven van het zelfevaluatierapport is in deze een positieve oefening geweest, die de docenten als onderwijsteam meer samenbracht. Ook ter plaatse heeft de commissie bereidheid tot actieve betrokkenheid aangetroffen onder de docenten. Het evaluatief gesprek is een goed alternatief voor enquêtes, al ligt de organisatie vooralsnog wel in handen van een 'vrijwilliger' en is de deelname eraan beperkt. De contacten van de FPG met haar alumni moeten opgeschroefd worden.

Integraal eindoordeel van de commissie

Bacheloropleiding Protestantse Godgeleerdheid

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	O
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Opzet en organisatie van interne kwaliteitszorg	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als onvoldoende, Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende en Generieke Kwaliteitswaarborg 4 als voldoende, is het eindoordeel van de bacheloropleiding Protestantse Godgeleerdheid, conform de beslisregels, voldoende met beperkte geldigheidsduur.

Masteropleiding Protestantse Godgeleerdheid

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau	V
Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Opzet en organisatie van interne kwaliteitszorg	V

Vermits Generieke Kwaliteitswaarborg 1 als voldoende wordt beoordeeld, Generieke Kwaliteitswaarborg 2 als voldoende, Generieke Kwaliteitswaarborg 3 als voldoende en Generieke Kwaliteitswaarborg 4 als voldoende, is het eindoordeel van de masteropleiding Protestantse Godgeleerdheid, conform de beslisregels, voldoende.

Samenvatting van de aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief

Generieke kwaliteitswaarborg 1 – Beoogd eindniveau

- Formuleer de doelstellingen op zulke manier dat het niveauverschil tussen bachelor en master beter uitkomt.
- Schep duidelijkheid rond de algemene doelstellingen van de bacheloropleiding.
- Bewaak dat bepaalde programmatorisch-inhoudelijke keuzes de balans in de curricula niet verstoren.
- Doe meer inspanningen om de naamsbekendheid van de instelling te verhogen.

Generieke kwaliteitswaarborg 2 – Onderwijsproces

- Bewaak dat het onderwijs wordt gegeven vanuit een vooropgezet doel en niet te zeer wordt aangepast aan de wensen en inbreng van studenten.
- Koester de kleinschaligheid van het onderwijs niet te veel, laat studenten niet in een te groot isolement en overweeg het uitbesteden van colleges aan andere instellingen.
- Probeer het onderwijs niet louter traditioneel te vormgeven, en denk na over de mogelijkheden en inzet van e-learning als bijkomend leermiddel.
- Bewaak dat de huidige infrastructuur geen psychologische drempel voor potentiële studenten vormt.
- Vernieuw het bibliotheekbeleid.
- Zet meer in op de onderwijskundige professionalisering van het docerend personeel.
- Zorg voor meer visie en leiderschap door de aanstelling van een personeelslid dat de ontwikkeling van visie en beleid stimuleert en de resultaten intern verankert en coördineert.

Generieke kwaliteitswaarborg 3 – Gerealiseerd eindniveau

- Ga verder met de uitbouw van een toetsbeleid.

Generieke kwaliteitswaarborg 4 – Opzet en organisatie van interne kwaliteitszorg

- Institutionaliseer het evaluatief gesprek met de studenten en zorg ervoor dat het niet van de inzet van een vrijwilliger afhankelijk blijft.
- Bouw een actieve alumniwerking uit.

BIJLAGEN

BIJLAGE I

Personalia van de leden van de visitatiecommissie

Henk Witte

Henk Witte (1947) studeerde theologie in Tilburg en Nijmegen met dogmatische theologie als specialisatie. Hij heeft als wetenschappelijk medewerker, later universitair docent, gewerkt aan de Hogeschool voor Theologie en Pastoraat te Heerlen (1974–1975) en aan de Theologische Faculteit Tilburg (vanaf 1975), die in 2007 is opgegaan in de Tilburg School of Catholic Theology. Vanaf 2005 tot zijn pensioen in 2012 was hij universitair hoofddocent. Thans bekleedt hij nog aan deze faculteit de Xaverius-leerstoel voor spiritualiteit en theologie vanuit ignatiaans perspectief. Tussen 1995 en 2005 combineerde hij zijn werk aan de universiteit met een deeltijdbaan als senior-beleidsmedewerker aan het Secretariaat van het R.K. Kerkgenootschap te Utrecht. Hij is in Tilburg gepromoveerd op een onderzoek naar de wording en verwerking van de uitspraak over de 'hiërarchie' van waarheden uit het decreet over het oecumenisme van het Tweede Vaticaans Concilie (1986) en heeft zich in onderwijs en onderzoek vooral bezig gehouden met ecclesiologie, ambtsvragen, oecumenica en algemene sacramentenleer. Enkele recente publicaties: *AMDG. Een ignatiaans perspectief op de ongemakkelijke verhouding van spiritualiteit en theologie* (inaugurele rede), Tilburg 2011; "Ecclesia, quid dicis de teipsa?" Can ecclesiology be of any help to the Church to deal with advanced modernity? in Staf Hellemans & Jozef Wissink (ed.), *Towards a New Catholic Church in Advanced Modernity. Transformations, Visions, Tensions* (Tilburg Theological Studies 5), Münster 2012, 121-145; *Parochie waarheen?* Reflecties in het licht van Vaticanum II, in

Marc Steen (red.), *Parochie... waarheen?* (Cahiers voor Praktische Theologie 14), Antwerpen 2013, 81-94; *Ecclesiologische kanttekeningen bij de digitale omwenteling*, in *Collationes* 44, 2014, 73-86. Van 2007–2011 was hij vicedecaan onderwijs aan de Tilburg School of Catholic Theology. In 2012 leidde hij de onderwijsvisitatie vanuit de Agenzia della sante Sede per la Valutazione e la Promozione della Qualità delle Università e Facoltà Ecclesiastiche aan twee kerkelijke instellingen in Oostenrijk.

Monique Foket

Monique Foket is geboren in 1941 in Ukkel, België. Na een regentaat in Germaanse talen (Brussel, 1961), behaalde ze een baccalaureaat in de filosofie (UCL, 1978) en een doctoraat in de theologie (UCL, 1983). Ze onderwees Germaanse talen en godsdienst in het secundair onderwijs (Brussel, 1961–1988), en kerkgeschiedenis, spiritualiteit en catechese in de Centre d'Etudes théologiques et pastorales (CETEP) (Brussel, 1976–1999). Sinds 1988 doceert ze spiritualiteit, cultuur en media en verschillende vakken met betrekking tot religieuze pedagogie (UCL, Faculté de théologie). Sinds 2001, geeft ze een Seminarie over 'la Didactique du fait religieux' (Dijon, Institut de formation pour l'enseignement des religions of IFER). Sinds 1989, is ze voorzitter van de Comité scientifique Religion (Centre catholique de formation continue pour les professeurs de l'enseignement secondaire, voor UCL en andere instellingen). Sinds 1993 is ze voorzitter van de Commissie voor de vorming van de godsdienstleraren (UCL, Faculté de théologie) en lid van de interfacultaire commissie voor de Aggregaties (UCL). Haar onderzoeksdomein situeert zich op het vlak van spiritualiteit en mystiek, kerkgeschiedenis, pedagogie, cultuur en media.

Jan van der Watt

Jan van der Watt (1952) studied classics and theology at the Universities of Port Elizabeth and Pretoria (South Africa) and he holds a doctorate in Theology (DD–1986) and in Classics (Dlitt-1999) (all degrees cum laude). From 1980–1986 he lectured at the University of Fort Hare and from 1986–2009 he was professor at the University of Pretoria. Since 2009 he is professor in New Testament at the Radboud University Nijmegen. He is extra-ordinary professor of the University of South Africa, was Mercator professor at Bonn, Beason visiting professor as Asbury, academic advisor to the Rector and regular visiting professor of the St Petersburg Christian University, Russia. He was also member of visitation committees in South Africa. He is/was editor of inter alia *Review of Biblical Literature* (SBL Press), *Encyclopedia of the Bible and its Reception* (De Gruyter), *Oxford Dictionary of*

the Bible and Ethics (Oxford) and written/edited about 40 books and over 130 academic articles, for instance, *Family of the King*, *Metaphorical dynamics in the Gospel according to John*, *Salvation in the New Testament*, *Introduction to the Gospel and Letters of John*. He was also editor of several translation projects of the Bible into Afrikaans. He also received several awards, for instance, Totius prize, Humboldt stipendium, Van Drimmelin prize, Radboud top researchers grant and was named one of the 100 leading thinkers at the University of Pretoria over the past 100 years.

Marjolein Klapwijk

Marjolein Klapwijk (Kampen, 1991) studeert theologie aan de Evangelische Theologische Faculteit in Leuven. Gezien haar vele verschillende interesses besloot zij om na het VWO een tussenjaar te nemen en naar Kenia te reizen. In deze tijd ontdekte zij haar passie voor theologie en trad hiermee in de voetsporen van haar vader. Op de middelbare school kon zij al positief-kritisch meedenken door deel te nemen aan de leerlingenraad en ook op de universiteit heeft zij als bestuurslid van de studentenvereniging menig idee kunnen vormen over het leven van de student. Het deelnemen aan de visitatiecommissie was voor haar dan ook een ideale mogelijkheid om dit uit te breiden en ook een kijkje achter de schermen te nemen.

BIJLAGE II

Reactie vanwege de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid

De docenten van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel willen het aanbod om een bijlage bij dit rapport te voegen benutten om te wijzen op een aantal ontwikkelingen binnen de instelling die sinds de onderwijsvisitatie hun beslag kregen.

De ontwikkelingen zijn cruciaal voor een correcte evaluatie van het rapport, met name van het onderwijsproces van de bacheloropleiding (GKW 2).

Mede dankzij de voorbereidende zelfevaluatie en vooral het bezoek van de visitatiecommissie werd het geconstateerde tekort aan leiding, visie en beheer van de bacheloropleiding omgezet in concrete beleidsdaden. Aparte en onderlinge gesprekken tussen docenten en bestuur van de faculteit maakte alle betrokkenen bewust van de nood aan leadership. Deze bewustwording werd vervolgens omgezet in de benoeming van een academisch coördinator in het voorjaar van 2015.

Deze benoeming gebeurde met het oog op het wegwerken van het gebrek aan leiding, visie en beheer van de bacheloropleiding. Concreet betekent dit dat de terechte opmerkingen van de visitatiecommissie bij de ingang van volgend academiejaar tot het verleden zullen behoren.

Ten aanzien van de opmerking dat de student al te zeer 'chairman van het eigen leerproces' is, wordt reeds dit academiejaar tijdens de Open Deur Dag begonnen met analyse en overdracht van enkele actuele thema's in

het kader van theologie en traditie in een seculiere omgeving. Hoe men op verschillende manieren over God kan spreken, zal met Bijbelse voorbeelden geïllustreerd worden. Ook zal de spanningsvolle verhouding tussen Bijbel en wetenschap voor het voetlicht treden. Deze doordenking moet de student tot de relevantie van de theologie vandaag brengen, ongeacht de eigen voorkeuren.

Het is daarbij de bedoeling om zowel mensen uit het werkveld als de bredere academische wereld in de vorm van gastcolleges in het onderwijsproject te betrekken. Dit kan niet alleen de student motiveren om 'meer sociaal' ook elders les te volgen, maar biedt tevens de mogelijkheid om de geconstateerde uitholling van openheid – door toedoen van het cirkelen in de eigen kleine kring – te doorbreken. Daarbij willen we opmerken dat een module Anglican Studies op het getouw is gezet, waarbij wordt gewerkt aan verregaande samenwerking met andere instellingen.

Tot slot willen we erop wijzen dat het ad-hoc karakter van de bacheloropleiding uit noodzaak is geboren, maar dat we er ons tegelijk van bewust zijn dat dit een overgangperiode markeert. We vragen om de inhoudelijke en bestuurlijke maatregelen die sinds de passage van de visitatiecommissie werden genomen te evalueren als uiting van visie en daadkracht, kortom als een teken dat actueel leadership binnen de faculteit ruimte krijgt. Dit moet de generieke kwaliteitswaarborg van de bacheloropleiding ten goede keren.